

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hietalahti, Jarno

Title: Huumori kukoistaa sodan alla Ukrainassa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Valtiotieteellinen yhdistys, 2022

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

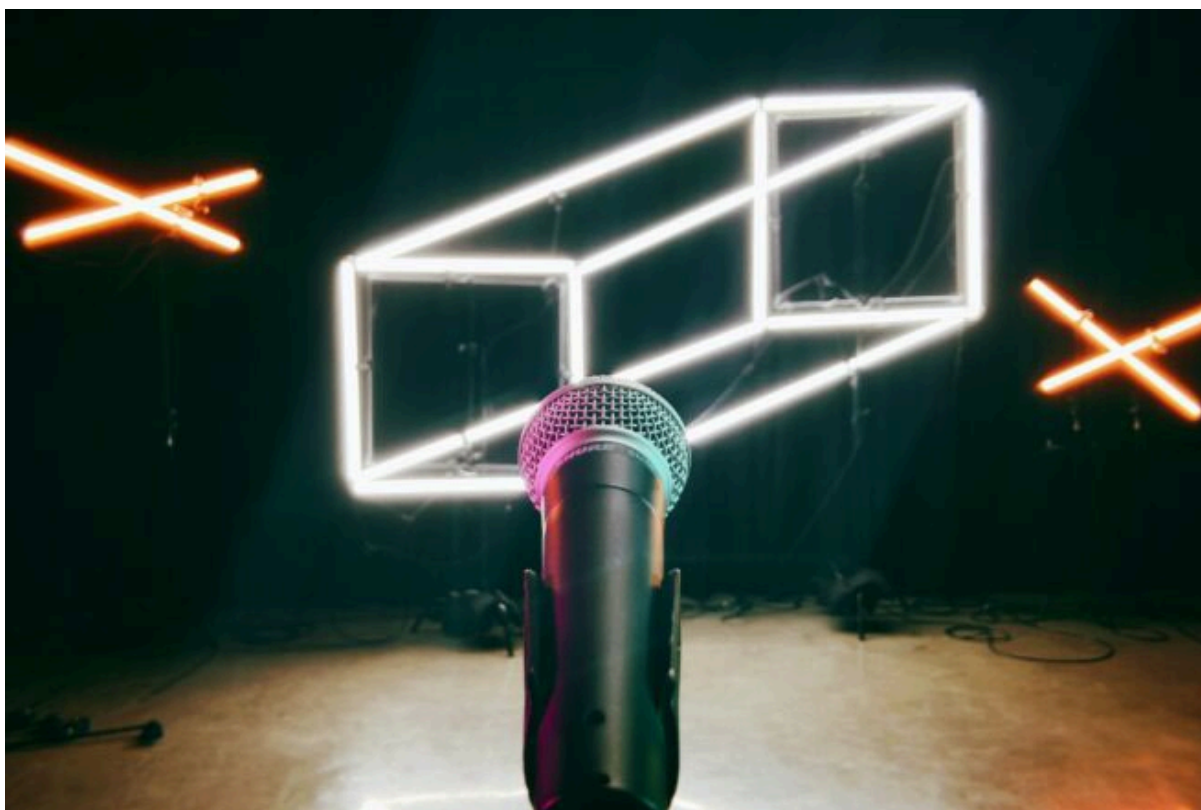
Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Hietalahti, J. (2022, 22.8.2022). Huumori kukoistaa sodan alla Ukrainassa. *Politiikasta*.
<https://politiikasta.fi/huumori-kukoistaa-sodan-alla-ukrainassa/>

Huumori kukoistaa sodan alla Ukrainassa

22.8.2022 / [Jarno Hietalahti](#) / [Artikkelit](#), [Ukrainan sota](#) / [huumori](#), [Ukrainan kriisi](#), [Venäjä](#) / 6 minuitiksi luettavaa

Ukrainalaiset kokoontuvat sodan keskellä nauramaan stand up -klubeille. Huumori muistuttaa tarpeettoman kuoleman ja tuhon mielettömyydestä, mutta samalla myös toivosta.

Sota on järkyttävä vääritys, eikä hyökkäyksen alle jääneiden koettelemuksissa ole mitään hauskaa.

Vaikka Venäjä on viime kuukausina tuhonnut kokonaisia kaupunkeja ja jättänyt jälkeensä sanoinkuvaamatonta inhimillistä kärsimystä, huumori on silti orastanut Ukrainassa kevään ja kesän edetessä. Kivun, tuskan ja surun äärellä ukrainalaiset ovat kokoontuneet nauramaan sodan mielettömyydelle esimerkiksi erityisille pommisuojiin avatuille stand up -klubeille.

Sodan ajan vitsailu muistuttaa, että huumori on peri-inhimillinen ominaisuus, joka ei katoa hirveimmissäkään olosuhteissa. Tässä suhteessa Ukraina ei ole poikkeus. Nauru on löytänyt paikkansa keskitysleirien kauhuissa, syöpädiagnoosien edessä ja tuhoisien onnettomuuksien äärellä. Huumoriin usein liitetystä kepeydestä ja epävakavuudesta huolimatta nauru ei halvenna tuskaa, vaan muistuttaa inhimillisyydestä, toivosta ja siitä, kuinka vajavaisia olentoja ihmiset ovatkaan.

Sodan ajan vitsailu muistuttaa, että huumori on peri-inhimillinen ominaisuus, joka ei katoa hirveimmissäkään olosuhteissa.

Huumorintutkijat erittelevät tyypillisesti [kolme suurta teoriaa](#). Ylemmyysteorian mukaan nauramme toisten huonommuudelle, huojennusteorian mukaan huumori toimii psykologisena varaventiilinä ja yhteensopimattomuusteoria painottaa ristiriitaa huumorin ytimenä. Esittelen teorit tässä järjestyksessä ja osoitan, kuinka niistä jokainen tarjoaa ymmärrettävän näkökulman huumoriin sodan keskellä.

Nauru ylemmydentuntona

Niin kutsutun ylemmyysteorian mukaan nauru ilmentää naurajan ylemmyyttä suhteessa naurettavaan kohteeseen. Tämän huvittuneisuuden muodon ovat panneet merkille historian suuren filosofit, kuten **Platon**, **Aristoteles** ja **Thomas Hobbes**. Heistä Hobbes [on muotoillut](#) painokkaan kuvauksen tuntemukselle, jolle ei ole nimeä – erityiselle kilpahenkeä ilmentävälle huvitukselle ja huumorille.

Tässä yhteydessä nauru ilmaisee Hobbesin mukaan äkillistä ylemmyyden tunnetta, joka ilmenee, kun ihminen huomaa olevansa verrokkejaan parempi. Sittemmin professori **Charles Gruner** on väittänyt, että [huumori on peli](#), jossa on aina voittajat ja häviäjät.

Ylemmyysteoriaan voidaan lukea myös huumori suoranaisena yhteiskunnallinen aseena mukaillen ranskalaisfilosofi **Henri Bergsonin** [näkemystä naurusta yhteisöllisenä rankaisumekanismina](#). [Kansainvälisen huumorintutkijoiden yhdistyksen ISHS:n](#) perustajajäsen **Don Nilsen** [ehdotti jo tämän vuoden maaliskuussa](#), että huumori tulisi suunnata yhtenä pakotteena muiden joukossa Venäjän presidentti **Vladimir Putinia** vastaan.

Vaikka ylemmyysteoria on yksipuolinen, se tarjoaa selkeän näkökulman ukrainalaisten haluun nauraa venäläisille. Irvailulla muistutetaan, että ylivoimaisen aseistuksen ja sotilasreservin tuella maahan tunkeutuneet valloittajat eivät välttämättä olekaan niin mahtavia kuin paraateissa uskotellaan.

Ukrainalaiskoomikko **Felix Redko** [vitsaili keikallaan](#), miten hyökkääjät pysäyttivät hänet tiesululla tarkastukseen. Redko avasi auton ikkunan ja tankin edessä seissyt sotilas sanoi erittäin kohteliaaseen sävyyn: ”Olkaa hyvä ja avatkaa takaluukkunne.” Takaluukku avattiin ja tarkistettiin, minkä jälkeen sotilas jatkoi: ”Kiitos paljon, olette vapaita jatkamaan, hyvää illanjatkoa.” Redko ei voinut kuin miettiä – keikalla voimasanojen säestyksellä – miksi ihmeessä sotilaan täytyi olla niin kohtelias. Hyvä kun eivät soittaneet perään ja pyytäneet arvioimaan palveluaan asteikolla 1–10.

Irvailulla muistutetaan, että ylivoimaisen aseistuksen ja sotilasreservin tuella maahan tunkeutuneet valloittajat eivät välttämättä olekaan niin mahtavia kuin paraateissa uskotellaan.

Koomikon vitsit osoittavat ilmeisen ristiriidan: on täysin järjetöntä, että maata tuhoavat sotilaat ovat yhtäkkiä korostetun kohteliaita ihmisille, joiden maanmiehiä ja -naisia he ovat murhanneet

tuhansittain. Imelät puheenparret ja sotakoneiston tankit sekä konetuliaseet eivät sovi samaan kuvaan, jolloin typeryys on entistä ilmeisempi tulkintakehys.

Tällöin nauru kohottaa humoristin hyökkääjän yläpuolelle, vaikkei toki aseellisesti. Kyse on järjen ja moraalien voitosta, kun jaettu nauru muistuttaa inhimillisyydestä ja siitä, miten ukrainalaiset ovat parempia kuin häikäilemätön ja järjetön vihollinen.

Samaa henkeä kielivät etenkin tämän vuoden hyökkäyksen alkupuolella julkaistut uutiset venäläisten logistisesta kyvyttömyydestä organisoida sotatoimiaan kolonnien venyttyä kymmenkilometrisiksi, sotilaiden ammuttua ohjuksia päin omiaan ja niin edelleen. Hyökkääjien naurettavuutta korostetaan entisestään [Putinia esittäville meemeille irvailemalla](#).

Täytyy toki muistaa, että nauru kaikuu myös toiseen suuntaan. Epäilemättä Venäjällä halutaan esittää ukrainalaiset, ja yleisemmin koko läntinen maailma, naurettavassa valossa, joka ilmentää toisesta näkökulmasta monenlaisia heikkouksia. Esimerkiksi länsimaissa vaalittu seksuaalinen tasa-arvo ja uusiutuva energia ovat perinteisen vallan näkövinkkelistä typeryyttä. Näille Venäjän johtajat ovat [irvailleet avoimesti](#).

Kivusta etäännyttävä huumori

Ylemmyysteoria ei selitä kaikkea huumoria. Psykologisesti vähintään yhtä uskottavaa on, että nauru tarjoaa helpotuksen hetken kauheuden keskellä. Tähän ilmiöön tarttuu psykoanalytikko [Sigmund Freudin](#) tunnetuksi tekemä huojennusteoria. Kun huumorin avulla pääsee pakenemaan edes hetkeksi jokapäiväistä ahdistusta ja pelkoa, se vapauttaa ja tarjoaa etäisyyttä tuhoon ja kuolemaan. Naurussa kuuluu samalla myös toivo siitä, että sota ja kauhu tulee vielä joskus päätymään.

Freudin mukaan ihminen nousee huumorin avulla psykologisesti ympäröivien olosuhteiden yläpuolelle ja ottaa tilanteen niin sanotusti haltuun. Tällöin maailma ei olekaan enää lamaannuttavan pelottava, vaan yksilö on edelleen itsenäinen toimija, joka määrittää omaa suhtautumistaan ympäristöönsä.

Logoterapian isä **Viktor Frankl** on korostanut huumorin merkitystä selviytymismekanismina, sielun aseena elossa säilymiseksi.

Tämä ei tietenkään tarkoita, että nauru parantaisi vaikkapa potilaan syövän, vaan että syöpädiagnoosin ei tarvitse johtaa elämisen päättymiseen, vaikka sairauden vuoksi elämä aikanaan tulisikin loppumaan.

Sota synkentää näkymät, kun elämisen mahdollisuudet hupenevat ja ihmisiä siirretään vieraille seuduille tykkätulen alta. Vaikka tässä ei ole mitään hauskaa, hirvittävyden kokenut voi silti nähdä kokemuksissaan jotain humoristista. Freudin työtä omaan suuntaansa jatkanut logoterapian isä **Viktor Frankl** on [korostanut huumorin merkitystä selviytymismekanismina](#), sielun aseena elossa säilymiseksi. Huumori ja elämän tarkoitus kulkevat hänen tulkinnassaan käsi kädessä.

Vastaavaan sävyyn englantilainen professori **Simon Critchley** [on todennut](#), että ihmiset ovat melankolisia olentoja, jotka voivat tavoittaa oman ja ympäristönsä naurettavuuden. Niin yksilöt kuin yhteisöt ovat puutteellisia huvittavuuteen saakka, ja juuri siinä piilee mahdollisuus inhimilliseen suuruuteen ja kukoistukseen. Niinpä myös sodanaikainen huumori ja nauru muistuttavat ihmisyydestä. Ne ovat yhteiskunnallisia mekanismeja kootessaan jaetun kauhun keskellä värjöttelevät yksilöt yhteen etsimään toivonpilkahduksia toivottomuudesta.

Sota suurena absurdina

Filosofisesti syvällisin ajatus sodasta ja naurusta löytyy [niin sanotun yhteensopimattomuusteorian](#) avulla. Sota on absurdiutta ja mielettömyyttä. Se murtaa kaikki perustoiveet ja -turvat, joita meillä on.

Kun ihminen on satsannut koko elämänsä rakentaen arkea esimerkiksi Mariupolin kaupunkiin, löytänyt sieltä perheen, kodin ja turvan, on täysin järjetöntä, että vieras valta tykittää kaiken maan tasalle ilman järjellistä syytä. Sellainen ei ole voiman nimiin vannovan itsevaltiaan halu määrätä maailmanjärjestys uusiksi.

Ihmisjärjen koukeroita pohtineet filosofit **Immanuel Kant** ja **Søren Kierkegaard** huomauttavat, kuinka huumorissa odotus ei vastaa havaintoa, minkä vuoksi järki on pulassa kohdatun ristiriidan edessä. Ajatuksellisen umpisolmun edessä ei pidä kuitenkaan luovuttaa.

Huumorin kohde ja sen kummallisuus vertautuu aina johonkin mielekkääseen, mutta samalla huumori ilmentää inhimillistä vajavaisuutta.

Sodan absurdiuden sisäistäminen vaatii tietysti aikaa. Siksi kestää aikaa ennen kuin esimerkiksi stand up -tyyppinen huumori alkaa versoa varsinaisina esiintymisinä. Kun tuska kuristaa kurkkua, naurulla ei ole tilaa raikua. Aika kuitenkin tyyppillisesti helpottaa tässäkin, ja niin voidaan havaita kahden yhteen sopimattoman ilmiön törmäyksen: rauhaan ja sopimukseen perustuva maailmanjärjestys kohtaa ihmisarvosta piittaamattoman vallanjanon. Läntisestä näkökulmasta Venäjän hyökkäys on poikkeama, käsittämätön mielipuolisuus, joka rikkoo rauhan, jota useimmat kaikei kuitenkin haluavat.

Huumorin kohde ja sen kummallisuus vertautuu aina johonkin mielekkääseen, mutta samalla huumori ilmentää inhimillistä vajavaisuutta. Ihmiset tietävät paljon maailmasta, mutta eivät kaikkea, ja tässä mielessä aina riittää yllättäviä poikkeamia odotuksiin nähden. Nykymaailmassa sota on poikkeama, minkä vuoksi jotkut löytävät siitä myös naurettavia piirteitä. Vanha vitsi on nykytilanteessa traagisen julma:

Kuinka saat Jumalan nauramaan?

Kerro hänelle suunnitelmasi.

Jumalolennoista viis, sodan kauhut näyttäytyvät osaltaan naurettavina myös ihmisille, jotka vertaavat hirveyksiä siihen, millaista elämän kuuluisi ja toivoisi olevan. Tämä heijastuu ukrainalaiskoomikoiden huumorissa ja yleisön naurussa.

On tarpeen tähdentää, ettei huumorinkaan suhteen pidä olla turhan toiveikas. Kaikki ukrainalaiset eivät naura sodalle ja venäläisille. Toisaalta eivät kaikki venäläisetkään janoa valtaa ja halua pilkatun alistaa Ukrainaa.

Huumori versoo ja nauru jatkuu

Kaikissa kolmessa huumorinteoriassa on itua, ja ne täydentävät toisiaan. Huumori on perin inhimillinen piirre, joka heijastelee ihmiselämän vajavaisuutta. Me olemme outoja otuksia maapallolla ja kykenemme kaikkein julmimpiin tekoihin, mutta myös rakentamaan hyvää.

Humanistifilosofi **Erich Frommin** ajatus on tässä suhteessa kaunis: meidän ei pidä vihata sortajaa ja pyrkiä tekemään hänelle kaikkea sitä pahaa, minkä hän aiheuttaa meille. Sen sijaan meidän pitää rakastaa ja puolustaa niitä arvoja, joita sortaja uhkaa. Vaikka niiden puolustamiseen vaaditaan kiistatta voimaa, ukrainalaiskoomikot osoittavat, että arvoja voidaan vaalia myös huumorilla ja naurulla.

Sodanaikainen huumori muistuttaa sodan, tarpeettoman kuoleman ja tuhon mielettömyydestä, mutta samalla myös toivosta. Huumori voi etäännyttää sodan keskellä hetkeksi kauhusta. Sen myötä se vaalii ajatusta, ettei asioiden tarvitse olla näin pahasti vinossa tulevaisuudessa. Vitsailu ei poista koettua kärsimystä, vaan auttaa hyväksymään sen todellisena ja kunnioittamaan sitä suremalla ja muistelemalla yhdessä elämän mielettömille piirteille nauraen.

Jarno Hietalahti työskentelee Suomen Akatemian rahoittamana tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa. Hän tutkii parhaillaan huumorin ja epätäydellisyyden suhdetta.

Artikkeli on osa [Ukrainan sota -juttusarjaa](#).

Kirjoittajasta

Jarno Hietalahti

Jarno Hietalahti työskentelee Suomen Akatemian rahoittamana tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa. Hän tutkii parhaillaan huumorin ja epätäydellisyyden suhdetta.